

KALENDAR

Ante Cettineo: slike zavičaja

1898.: Hrvatski književnik Ante Cettineo rodio se 17. svibnja 1898. u Splitu. Studirao je u Pragu, a komparativnu književnost diplomirao je 1922. u Beogradu. Bio je profesor na gimnaziji u Splitu.

slike svojega zavičaja.

Upoznat s novijom talijanskom, španjolskom i južnoameričkom poezijom, u razdoblju između dvaju svjetskih ratova unosi u svoje pjesme svježinu lirsku i izražajnost slobodnog stiha i modernu oblikovanu strukturu.

Pisao je pjesme i prozu, a mnogo je i prevodio, pretežno poeziju, s talijanskoga, španjolskoga, portugalskoga i francuskoga jezika.

Kao pjesnik mediteranskih motiva iznosi bljesta-ve sunčane ugodaje idiličnoga svijeta dalmatinskoga krajolika. U pjesmama na čakavskom narječju dao je elegično intonirane

Objavljena su ova Cettineova djela: (pjesme) »Zvezdane staze«, »Za sunce«, »Zlatni ključ«, »Laste nad valom«, »Margaritine ekloge«, »Epitaf i poeme«, »Diorama djetinjstva«, (romani) »Grebene se rone«, »Meštar Ivan«. Umro je 9. kolovoza 1956. u Splitu.

UGARSKO-HRVATSKI KRALJ – 1102.: Ugarski vladar Koloman okrunjen je 17. svibnja 1102. u hrvatskom Biogradu na moru za ugarsko-hrvatskoga kralja, pa je tako prvi Arpadovići stupio na hrvatsko kraljevsko prijestolje, sporazumno kao zajednički vladar Ugarskoga Kraljevstva i Hrvatskoga Kraljevstva, na temelju sporazuma 1102. Pacta Conventa (lat. zaključeni sporazumi).

»Bombarder Harris« ruši brane

1943.: Rano ujutro 17. svibnja 1943. engleski bombarderi tipa »lancastr« pojavili su se nad velikim branama u Ruhrskoj oblasti. Zrakoplovi su nekoliko sati kružili a onda se zapovjednik eskadrile Guy Gibson prvi obrnuo na cilj dok su s tornjeva obasipali mitraljeski rafali.

čelo britanskog zrakoplovstva u veljači 1942. došao Arthur Harris (na slici), maršal avijacije, koji je poslije dobio nadimak »bombarder Harris«. Cilj je bio vrlo jasan: slomiti njemačku snagu i volju za nastavak rata, stvoriti uvjete za otvaranje druge bojišnice i smanjiti nacistički pritisak na Sovjetski Savez.

Nekoliko minuta poslije i drugi bombarderi napali su brane. Valjaste bombe teške četiri i pol tone poletjele su prema debelim betonskim preprekama koje su zadržavale milijune kubika vode. Učinilo se na trenutak da je prva brana izdržala. No malo potom voda je razornom snagom pokula prema dolini.

Strahovita bujica nosila je sve pred sobom: ceste, mostove, telefonske stupove. Električne su centrale kraj brane stale, a industrijski najvažnije središte Trećeg Reicha ostalo je bez energije.

U stravičnom košmaru na zemlji piloti su po svjetlosti farova razabirali kako voda preplavljuje automobile i ljude koji su bježali pred smrtonosnim valom.

Intenzivno bombardiranje Trećeg Reicha počelo je odmah pošto je na

Iz Casablance, gdje su se susreli Roosevelt i Churchill, Harrisu je napokon stigla dugo očekivana poruka.

»Vaš najvažniji zadatak«, napisali su lideri antihitlerovske koalicije, »jest da sustavno uništavate, neutralizirate i paralizirate njemačke oružane snage, njemački ekonomski sustav i oslabite moral njemačkoga naroda, sve dok više ne bude kadar pružiti oružani otpor!«

Tako je predviđen i napad na tri velike brane u Ruhrskoj oblasti: Möhne, Eder i Sorpe.

Akcija je izvedena upravo u vrijeme kada je u jezerima bio najviši vodostaj. Dvije su brane pogodene i uništene, a treća je bila samo oštećena. U bujici koja se sjurila u dolinu poginulo je oko pet stotina Nijemaca i 718 stranih radnika.

Ljutit razlaz velikih u Parizu

1960.: Četvorna konferencija velesila – Sovjetskoga Saveza, Sjedinjenih Država, Velike Britanije i Francuske – sazvana za sredinu svibnja 1960. godine u Parizu, propala je prije nego što je počela. Sovjetski premijer i generalni sekretar KP SSSR Nikita Hruščov (na slici) već je na pariškom aerodromu Orly iskazao svoje raspoloženje: ljutito je izišao iz golemog »iljušna« i uputio se pognute glave i stisnutih šaka prema počasnom odredu i najvišim dostojanstvenicima Francuske na čelu s domaćinom predsjednikom Republike Charlesom de Gaulleom.

došlo zbog špijnskoga leta američkoga zrakoplova »U-2« iznad sovjetskoga teritorija. Na konferenciji za novinare Nikita Hruščov je izjavio: »Gospodo! U mojoj roditeljskoj kući nisam često imao slatkog vrhnja. Ako smo ga imali i ako bi ga mačka polizala, moja majka bi je prodrimala za uši. Zašto da to ne uradimo i s američkim imperijalizmom? Zašto da ga ne prodrmammo kako bi shvatilo da se takve stvari ne rade, jer to remeti međunarodne odnose i moglo bi dovesti do rata?«

Hruščov je u Parizu tražio javnu američku ispriku, ali ju je SAD-ov predsjednik Eisenhower odbio, pa su se četvorica velikih razila, a da konferencija nije ni počela.

Uzalud je francuski predsjednik pokušavao smiriti krizu do koje je

Ništa nije korisnije od onih vještina koje nikakvu korist ne daju. (Ovidije)

Kulturna mijena pokreće povijest

Jedan od važnih razloga za općesvjetsku težnju prema liberalnoj demokraciji jest njena sukladnost s ljudskom prirodom. Ljudsko je ponašanje, naime, podložno oblikovanju i raznovrsno, ali ne beskonačno. Na izvjesnoj točki, duboko ukorijenjeni prirodni nagoni i obrasci ponašanja ponovno izranjaju i jačaju te time podrivaju najbolje zamišljene planove društvenih inženjera

Što god filozofi i sociolozi mislili o pojmu ljudske naravi, činjenica da je ljudska narav ostala neizmijenjena za cijelog trajanja povijesti ima vrlo velike političke posljedice

No potkraj toga stoljeća gotovo svi su ti pokusi propali te su ih nadomjestili nastojanja na stvaranju jednako modernih, ali politički manje radikalnih liberalnih demokracija. Jedan od važnih razloga za općesvjetsku težnju prema liberalnoj demokraciji jest njena sukladnost s ljudskom prirodom.

Ljudsko je ponašanje, naime, podložno oblikovanju i raznovrsno, ali ne beskonačno. Na izvjesnoj točki, duboko ukorijenjeni prirodni nagoni i obrasci ponašanja ponovno izranjaju i jačaju te time podrivaju najbolje zamišljene planove društvenih inženjera.

Odpiranje institucijama

Mnogi su komunistički režimi ukinuli privatno vlasništvo, oslabili obitelj te tražili od ljudi altruizam jednako prema svim ljudima, umjesto prema užem krugu obitelji i pri-

jatelja. No evolucija nije tako oblikovala ljude. Pojedinci su se u socijalističkim društvima odupirali novim institucijama na svakom koraku.

Tehnike slobode

Kad se socijalizam srušio nakon pada Berlinskoga zida 1989., stariji, dobro poznati obrasci ponašanja svuda su prevladali. Političke institucije ne mogu ukinuti ni prirodu ni odgoj, a uspjehi.

Povijest dvadesetoga stoljeća određena je dvama međusobno suprotstavljenim uzusima: nacizmom, koji je tvrdio da je biologija sve, te komunizmom, za koga biologija nije bila gotovo ništa. Liberalna se demokracija pojavila kao jedini održiv i legitimni politički sustav za suvremena društva – baš zato što izbjegeva obje krajnosti i oblikuje politiku u skladu s povijesno stvorenim mjerilima pravde, ne uplićući se previše u prirodne obras-

ce ponašanja.

Na smjer povijesti utječu još mnogi drugi čimbenici, o kojima sam pisao u svojoj knjizi »Kraj povijesti i posljednji čovjek«. Jedan od osnovnih pokretača povijesti čovječanstva bio je i jest upravo razvoj znanosti i tehnike, koji određuje razinu mogućnosti proizvodnje i gospodarstva uopće, pa prema tome uvelike utječe na strukturne osobine društva.

Razvoj tehnike potkraj dvadesetoga stoljeća osobito je vodio prema liberalnoj demokraciji. Razlog tome nije što bi tehnika sama po sebi promicala političku slobodu i jednakost (uopće nije tako), nego su tehničke naprave i postupci s kraja dvadesetoga stoljeća (što posebno vrijedi za informacijsku tehniku) ono što je politolog Ithiel de Sola Pool nazvao tehnikama slobode.

Ipak, nema jamstava da tehnika uvijek proizvodi

tako pozitivne političke učinke. Mnogi su tehnički pronalasci i poboljšanja u prošlosti vodili smanjivanju ljudske slobode.

Vrhunac napretka

Razvoj poljodjelstva, na primjer, omogućio je nastanak hijerarhijskih društava te je proširio ropstvo, učinivši ga isplativijim nego što je bilo u doba lovaca i skupljača. Uzmimo primjer bliži našem vremenu. Poboljšani tkalački stan za pamuk, što ga je izumio Eli Whitney, načinio je od pamuka na američkom Jugu važnu merkantilnu kulturu početkom devetnaestoga stoljeća te je tako pridonio obnovi ropstva na Jugu.

Kao što su primijetili pronicavi kritičari pojma »kraja povijesti«, ne može biti kraja povijesti bez kraja suvremenih prirodnih i tehničkih znanosti. Ne samo što nismo na kraju znanosti i tehnike, nego smo, kako se čini, svjedoci vrhunca jednog od najplodonosnijih razdoblja tehničkoga napretka u povijesti. Biotehnologija i dublje znanstveno razumijevanje ljudskoga mozga imat će, prema svemu sudeći, vrlo važne političke posljedice. Njihovim se razvojem otvaraju mogućnosti za društveno inženjerstvo, od kojega su društva s kraja dvadesetoga stoljeća, u nedostatku bolje tehnologije, bila već odustala.

Tehnike za nabijanje

Vratimo li se na trenutak oruđima društvenih inženjera i utopijskih planera prošloga stoljeća, već nam na prvi pogled izgledaju nevjerojatno gruba i neznanstvena. Agitprop, radni logori i logori za »preodgoj«, frojdska psihoanaliza, obuka u ranom djetinjstvu, bihevioristička psihologija – sve su to tehnike za nabijanje četvrtaste ljudske naravi u okruglu rupu društvenih planera.

Nijedna od njih nije se zasnivala na poznavanju neuroloških struktura ni

biokemijske osnovice mozga. Društveni planeri nisu shvaćali genetske izvore ponašanja, a čak i ako jesu, nitko od njih nije mogao učiniti ništa kako bi utjecao na njih.

Sve bi se to moglo promijeniti za sljedeći naraštaj ili dva.

Ne moramo zamišljati povratak državne eugenike ili nastup široko rasprostranjenoga genetskog inženjerstva kako bismo vidjeli da bi se to moglo zbiti. Neurofarmacija je već proizvela ne samo »Prozac« protiv depresije, nego i »Ritalin« za nadzor nemira i neposluha kod djece.

Kako otkrivamo ne samo sličnosti i sukladnosti, nego i točne molekularne poveznice između gena i crta kao što su inteligencija, agresivnost, spolni identitet, sklonost kriminalu i alkoholizmu itd., ljudima će neizbježno pasti na pamet iskoristiti to znanje za određene društvene ciljeve.

Etička pitanja

To će se odigravati kao niz etičkih pitanja s kojima će se suočavati roditelji, no također i kao političko pitanje koje bi jednoga dana moglo dominirati politikom.

Budu li bogati roditelji imali otvorenu mogućnost povećati inteligenciju svoje djece kao i svih svojih budućih potomaka, onda imamo sastojke ne samo za moralnu dvojbu, nego i za pravu, žestoku klasnu borbu.

Ova je knjiga podijeljena u tri dijela. U prvome je iznijeto nekoliko mogućih putova u budućnost i njihovih posljedice – od kratkoročnih i vrlo vjerojatnih pa do udaljenijih i manje vjerojatnih.

Očrtane su četiri faze: Sve veće znanje o mozgu i biološkim korijenima ljudskoga ponašanja; neurofarmacija i manipulacija osjećajima i ponašanjem; produljivanje života i na kraju, genetsko inženjerstvo.

(Nastavlja se u broju od ponedjeljka)

Fukuyamina knjiga »Kraj čovjeka?« nedavno je objavljena u nakladi »Izvor« iz Zagreba (tel. 611 7714; izvori@izvor.com).

Posljednja riječ iz vremena iluzija

Jedan trenutak briše drugi, dani brišu dane, uzevši sve u obzir sve vam se čini jednako. Promislio sam mnogo puta, očito, na tu siječanjku nedjelju, na pet osuđenika u snijegu, i kažem si da je to bila prava svinjarija...

kardiji doznao gdje su bili pokopani Manech i njegova četiri druga, svaki pod križem s imenom, u ožujku 1917. Tijela su im pronađena u to vrijeme, nakon njemačkog odstupanja, na istom mjestu gdje su poginuli dva mjeseca ranije, pred rovom Bingo Crépuscule. U ponedjeljak 8. siječnja, pokopali su ih bez formalnosti, u odjeći i s pločicama o identitetu, u rupi od granate, pod ceradom, samilosni Britanci.

Pierre-Marie govori: »Moja mala Matti, oprosti što ti nanosim bol. Zнала si da je mrtav. Kad budeš htjela, sam ću te sa Sylvainom odvesti tamo.«

Dugo nakon što je prekinuo vezu, Mathildino je čelo naslonjeno na stol, još u ruci drži slušalicu koju naslijepo pokušava poklopiti, pušta da padne na kraj žice. Ne plače.

Ona ne plače.

Oprostite, gospodice Mathilde, ako se ne mogu svega sjetiti, kaže taj mlad čovjek plavim očiju. Toliko je godina prošlo, proživio sam toliko dana od Binga. A zatim, u ratu, svatko je u svom kutu briga, malih nevolja, malih radosti, vide se samo mr-

vice onog što se događa i ne dalje od kraja svoje službe u tom trenutku. Jedan trenutak briše drugi, dani brišu dane, uzevši sve u obzir sve vam se čini jednako.

Promislio sam mnogo puta, očito, na tu siječanjku nedjelju, na pet osuđenika u snijegu, i kažem

si da je to bila prava svinjarija, ali ne želim lagati, ono što danas od toga vidim nije mnogo bistrije od jedne travanjske večeri na Chemin des Dames ili smrti moje majke kad sam imao deset godina.

Nisam vidio smrt vašeg zaručnika. Znam da je pao kad je dovršavao snjegovića, uspravan sred ravnice, samo s lijevom rukom, u ogrtaču bez dugmadi. Vidio sam ga kad je započinjao snjegovića. Bilo je to oko deset, jedanaest sati ujutro, te nedjelje, i s obje strane, ne rugajući mu se ili to nije bilo zločesto jer su svi shvatili da nije više bio pri sebi, vojnici su ga ohrabivali. Šbabe su mu čak bacili jednu staru lulu da je stavi u usta svom snjegoviću, a mi jedan šešir bez trake koji smo tamo pronašli. Morao sam negdje otići, napraviti ne

znam što, više se ne sjećam. U to vrijeme sam uvijek bio pomalo nečiji posilni, i uostalom to mi se sviđalo jer nikad nisam volio stajati na mjestu, zato danas kažu da sam oženjen za svoj motocikl, to je istina, on barem ne traži bolje od života sa si-nom vjetra.

Kad sam se vratio u rov, recimo oko podneva, rekli su mi da je švapski dvokrilac nadletio područje nekoliko puta, mitraljirajući sve što se miče, i da se Različak, izložen, srušio. Poslije, u ponedjeljak ujutro, kad smo bili na švapskim linijama, brojeći mrtve i ranjene, netko tko je vidio njegovo tijelo u snijegu rekao mi je da ga je metak pogodio posred leđa, da ga je ubio na mjestu.

(Nastavlja se u broju od ponedjeljka)

Roman Sébastiena Japrisota »Zaruke su dugo trajale« nedavno je objavljena u nakladi »Edicije Božičević«.

SAVJETI O ZDRAVLJU

Piše: mr. sci dr. Davor Moravek, psihijatar u Kliničkoj bolnici Sestara milosrdnica u Zagrebu

Kokain je droga koja ovisnike brzo materijalno i duhovno osiromašuje

»Spuštanje« s kokaina prati depresija i drugi loši osjećaji, pa je želja za ponovnim uzimanjem vrlo jaka. Kada uzimanje postane navika, vrlo je teško stati

Ovisnost o kokainu relativno je rijetka u našoj sredini. Tome je razlog relativna skupoća i nedostupnost tog sredstva. Kako nema fizičkih znakova apstinencije koji je karakterističan, na primjer, za sedativna sredstva ovisnosti, odvikavanje se ne prvi pogled može činiti pitanjem »snažne volje«. No psihička ovisnost je među najjačima ovisnostima.

»Spuštanje« s kokaina prati depresija i drugi loši osjećaji, pa je želja za ponovnim uzimanjem vr-

lo jaka. Kada uzimanje postane navika, vrlo je teško stati, a simptomi odvikavanja uključuju jaku želju za drogom, apatiju, depresiju, paranoju, misli o samoubojstvu, gubitak seksualne želje, nesanicu.

Često se uzima još kokaina da se izbjegnu ti efekti. Zloporaba kokaina uzrokuje brojne štetne posljedice za zdravlje. Najčešći su problemi srčane aritmije i srčani udar, bolovi u prsima uz rizik prestanka disanja, glavobolje, mučnine i grčevi s rizikom moždanog

udara i kome. Kokain smanjuje potrebu za hranom, pa mnogi kronični korisnici izgube apetit, što dovodi do velikog gubitka tjelesne težine. Različiti načini uzimanja kokaina

mogu izazvati različite nuspojave. Ako se, na primjer, kokain ušmrkava može doći do gubitka osjeta mirisa, krvarenja iz nosa, otežana gutanja, promuklosti, nadraženo-

sti nosne pregrade što može dovesti do kronične upale.

Trajnije ušmrkavanje kokaina može dovesti do čira na sluznici nosa i do oštećenja nosne pregra-

de u tolikoj mjeri da može doći do njena kolapsa. Ovisnici o kokainu koji iniciraju kokain spadaju u grupa s povećanim rizikom za dobivanje i HIV-a i hepatitisa B i C.

vidualna terapija s kombinacijom psihoterapije i socioterapije, kao i obiteljska terapija uz grupe samopomoći, oblici su koji se primjenjuju u liječenju ovisnosti. Nužna je upornost, jer nerijetke su situacijske krize – od naglih promjena raspoloženja, pa do prihvaćanja novog stila života.

Kokain je droga koja brzo osiromašuje ovisnika, kako materijalno, tako i duhovno.

Stručna pomoć je nužna upravo kako bi se prekinuo začarani krug ovisnosti.

Grupna terapija, indi-